

BÉRES ZSUZSA

KINCSEK AZ EGYETEMEN – A TITOKZATOS
FESTMÉNY

TREASURES AT THE UNIVERSITY – THE MYSTERIOUS PAINTING. For decades the Rectorial Council Hall of the Main Building of the University of Debrecen has been decorated by a large-sized painting created by Iványi-Grünwald Béla, that is titled: Dull Mihály elítélése [that translates as: Sentencing of Mihály Dull]. Until now, however, hardly just legends have been circling around about how, when and under what circumstances the painting was brought to Debrecen. The author of the writing attempts to explore the reality behind these legends.

Évtizedek óta díszí a Debreceni Egyetem Főépületének Rektori Tanácsstermét Iványi-Grünwald Béla nagyméretű festménye, a Dull Mihály elítélése című kép. Arról azonban, hogy hogyan, mikor és milyen körülmények között került Debrecenbe, eddig szinte csak legendák szóltak.

A monumentális alkotás elkészítésére Iványi-Grünwald Béla festőművész Klebelsberg Kunó vallás- és közoktatásügyi miniszter jóvoltából kapott állami felkérést 1923-ban. A felkérés értelmében két történelmi témájú képet kellett fessen a Debreceni Magyar Királyi Tisza István Tudományegyetem leendő központi épületének Aulájába. Azonban csupán az egyik alkotás készült el, és végül az sem a díszteremben kapott helyet.

Iványi-Grünwald Béla 1867. május 6-án született a Somogy megyei Som határában lévő Darázs-pusztán. Egyike volt a magyar festészet egyik jelentős korszakát meghatározó nagybányai művésztelep létrejöttén munkálkodó művészeknek. Munkássága több alkotói korszakra tagolható. Már alapos rajzbeli és festői tudással került Nagybányára, ahol megismerkedett a számára később oly sok eredményt hozó, természetelvű festésmóddal. Ezt követően a Párizsból érkező modern törekvések hatására új útra tért, s az európai szecesszió nyomán dekoratív felfogású, monumentális műveket alkotott. Később, a kecskeméti művésztelep vezetőjeként a fiatal művészek támogatását vállalta magára. Az 1920-as évektől a nyarakat a Balatonnál töltötte, ami ugyancsak hatással volt alkotásaira. Ebben a korszakában kapta a felkérést, és készítette el a debreceni egyetem Aulája számára a *Dull Mihály elítélése* című nagyméretű kompozícióját.

A festmény egy, a török időkben, Debrecenben játszódó Jókai elbeszélést, a „*Hogyan lett Dull Mihály uramból Rácz János?*” című műben leírt történetet örökíti meg: egy csasz megöléséért a váradi pasa elé idézték Dull Mihályt, aki helyett a furfangos Bayk András, Debrecen főbírája egy személycserével Rácz Jánost, egy amúgy is kivégzésre váró bűnözőt küldött a pasa elé és ítéltetett halálra.¹

¹ ZSIGMOND Ferenc, *Jókai és Debrecen: Levelező tagsági székfoglaló a Magyar Tudományos Akadémiában. 1925. november. 9.*, 39–41.

Jókai Mór több alkalommal járt Debrecenben, de huzamosabb időt – négy hónapot – csak a szabadságharc idején, 1849 januárja és áprilisa között töltött a városban. Így is természetes, hogy több írásában is felfedezhetőek az ide kötődő történetek, és a személyes emlékek. *„A költő-Jókai egész élete folyamán, nagy kedvvel alkalmazta műveinek nyersanyagául a politikai élet mozzanatait, eszméit, problémáit, közismert egyéniségeit s különös képessége van arra, hogyan lehet a legnyersebb politikai motívumot is az esztétikai hatás engedelmes eszközévé tenni, pl. az egészen közeli, egykorú közéleti eseményeknek mintegy fölübük kerülni s azokat művészi távoból láttatni”* – írta 1925-ös akadémiai, levelező tagsági székfoglalójában, Jókai és Debrecen című munkájában Zsigmond Ferenc.²

„Akaratlanul is mesetémává válik kezében a feladat, költői témává, amelyben a lényegnek kell igaznak lennie, a nevek, számok s egyéb külső adatok inkább csak illúziókeltésre valók s nem az a fontos, hogy hitelesek, hanem hogy jellemzettek legyenek. Jókainak szüksége volt debreceni tartózkodásának szemléletes elbeszéléséhez egy közismert, híres, jellegzetes debreceni utca nevére: hát kiválasztotta a nagy Péterfia-utcát, melyben költészetének képzelet teremtette alakjait is legszívesebben helyezi el; ott lakik az egymást bosszantó két szomszéd: Gubádi Márton és Csukási Orbán (Két menyegző), ott Kondor János hentesmester és leendő nászasszonya: Daczosné (Mégsem lett belőle tekintetes asszony), még Simonyi óbester is onnan járt diákkorában a piaristák iskolájába, bizonyára azért, hogy jó hosszú utat tetethessen meg vele naponta Jókai, s így a kálvinista diákokkal való verekedésre minél elhíhetőbb alkalmakat adhasson hősének (A legvitézebb huszár); az istentelen Rácz Jánosnak meg a kis Péterfia-utcában van a viskója (Hogyan lett Dull Mihály uramból Rácz János?)” – emeli ki dolgozatában Zsigmond Ferenc.³

De az, hogy Iványi-Grünwald Béla miért éppen ezt a Jókai elbeszélést választotta a készülő festmény témájául, örök rejtély marad. Csak vélelmezni lehet, hogy a debreceni egyetem számára készülő képhez valószínűleg debreceni kötődésű témát keresett, vagy éppen a nagy mesélő Jókai ihlette meg.

„A Debreceni Egyetemen lévő nagyméretű alkotásnak napjainkban két vázlatáról tudunk. Az egyik holléte ismeretlen, a másik azonban a Déri Múzeum tulajdonában található.” – mondta Fodor Éva muzeológus. – *„Iványi-Grünwald neve összeforrt a fénykezeléssel, a színvilág expresszív voltának kidolgozásával, és ez megfigyelhető nem csupán a nagyméretű alkotáson, hanem már a vázlaton is. A művész külön hangsúlyt fektetett a főszereplő világos tónusú, intenzív színvilágban pompázó viseletének megformálására, éppen ezért Mehmed pasa sárga-kék öltözetének ellentétére épülő foltjai egyből ráirányítják a figyelmet. Hiszen ő a másik főszereplője a festménynek, előtte zajlik le a színjáték. A festő pedig pontosan ezt a pillanatot, az ítélkezési jelenetet mutatja be ezzel az összefogott kompozícióval.”* – fogalmazott a szakember. *„A belső térben elhelyezett mozgalmas, nagy jelenetet... barokkos festői módszerével adta elő. A monumentális vállalkozás nem*

² Uo., 4.

³ Uo., 17.

tekinthető sikertelennek, de nem tartozik jellegzetes művei közé.” – írja ugyanakkor a festő monográfiája, Telepy Katalin.⁴

Egy dolog biztos: a mű 1928-ra elkészült, és Pesten az Ernst Múzeumban rendezett csoportos kiállításon be is mutatták, ahogy erről az *Új Idők* 1928. április 22-i száma is beszámolt, említést téve arról is, hogy a kép az olaszországi kiállítás magyar osztályába kerül majd. Érdekesség, hogy a lap a képaláírásnál az „*Ítékezés. Jelenet a török-világból*” címet használta.⁵ Az alkotás ezután – 1929-ben – Olaszországba, Milánóba utazott, ahol Iványi Csók István, Rudnay Gyula és Vaszary János társaságában mutatkozott be alkotásaival a nagyközönség előtt.⁶ A *Dull Mihály elítélése* pedig aranyérmet szerzett és végül megérkezett Debrecenbe.

De hol kaphatott helyet a festmény? Hiszen ekkor még nem készült el az egyetem Főépülete, amelyet végül 1932-ben avattak fel hivatalosan. Tehát még nem volt Aula, ahová egyes források szerint a képet helyezték volna. Más írások pedig a Díszterem freskódíszítését említik, amelyek – az elképzelések szerint – az egyik falon az egyetem alapításának pillanatát, az országgyűlés szavazását, a szemközi oldalon pedig az alapkövetételt örökítették volna meg.⁷

Az 1929/30-as egyetemi évkönyv szűkszavúan fogalmaz: „*Iványi-Grünwald Béla: Hogyan lett Dul Mihály uramból Rácz János című festménye megérkezett, és a képet ideiglenesen a rektori fogadószobában helyezték el.*”⁸ De vajon hol lehetett ez a rektori fogadóterem? 1918-ban IV. Károly király avatta fel az újonnan alapított Orvostudományi Kar központi épületét. A Rektori Hivatal pedig ekkor költözött el a Református Kollégiumból a Nagyerdőn átadott épületbe, ahol aztán megkezdhette működését az adminisztráció, és itt alakították ki a rektor dolgozószobáját és fogadótermét is. Tehát az évkönyv valószínűleg a klinika-telep központi épületére utal.

Arról azonban, hogy a Főépület átadása után mikor és hogyan költözött át a kép a mostani helyére, és miért nem az eredetileg is tervezett Aulában helyezték el, nem tesz említést sem az egyetem évkönyve, sem pedig almanachja. „*Ugyancsak Tanácsunk gondoskodásából a Tanácsteremben lévő, méltán csodált: Iványi-Grünwald-kép díszes keretet kapott...*” – számolt be később az egyetem 1935/36-os évkönyve.⁹

⁴ TELEPY Katalin, *Iványi Grünwald*, (A művészet kiskönyvtára sorozat 106.), Budapest, 1976., 26.

⁵ *Új idők* 34, 17. sz. (1928. április 22.), 498.

⁶ <http://lib.ke.hu/index.php/hu/blog-hetrl-hetre/27-evfordulok-esemenyek/881-ivanyi-gruenwald-bela> (letöltve: 2018. február 1.)

⁷ FORISEK Péter–KEREPESZKI Róbert, *A tudás temploma*, Debrecen, 2014, 53.

⁸ *A Debreceni M. Kir. Tisza István-Tudományegyetem Évkönyve és Almanachja az 1929–30. tanévről*, Debrecen, 1930, 215.

⁹ *Rektori beszámoló jelentés a debreceni m.kir Tisza István-Tudományegyetem 1935–36. tanévi állapotáról és működéséről. Elmondta: Dr. Benedek László Rector, az 1936–37. tanévet megnyitó 1936. évi október hó 1-én* = *A Debreceni M. Kir. Tisza István-Tudományegyetem Évkönyve és Almanachja az 1935/36. tanévről*, Debrecen, 1936, 118.

A festmény több mint 80 éve díszíti már a Rektori Tanácssterem falát, tanúja volt tanácskozásoknak, döntéseknek, magas rangú vendégek érkezésének, jókedvű beszélgetéseknek, ismerhette az egyetem egykori vezetőit. Részes az elmúlt időknek, és remélhetőleg a jövőnek is.

Forrás: DE elektronikus archívum

Forrás: DEja vu – Alumni magazin